

KRŠENJE LJUDSKIH PRAVA U BIH U PERIODU OD 1996. DO 2006. GODINE

Mirsad CVRK

Sažetak

U radu su predstavljeni rezultati kršenja ljudskih prava u BiH (studija slučaja Srebrenice od 1996. do 2006. godine). Dejtonski mirovni sporazum je uspostavio institucionalni okvir za zaštitu ljudskih prava. Međutim, i pored postojanja Dejtonskog ustava i najviših standarda o ljudskim pravima, ta prava se u praksi nedovoljno ostvaruju. Entiteti države BiH, FBiH i RS nisu u potpunosti usaglasile svoje ustave sa Ustavom BiH o konstitutivnosti naroda BiH. Na ovaj način je i dalje zadržana etnička diskriminacija kao vid kršenja ljudskih prava, a time i jednaka zaštita ljudskih prava. Na osnovu analize došli smo do zaključka da Republika Srpska, Općina Srebrenica i Dom zdravlja Srebrenice, nisu pružile adekvatnu zdravstvenu zaštitu stanovništvu Srebrenice, posebno ugroženim kao što su žene, djeca, starije osobe i osobe sa invaliditetom. Analiza, također, ukazuje da do 2006. godine u Srebrenici imamo kršenja prava djece povratnika time što nemaju mogućnost izučavanja nacionalne grupe predmeta, što im je dozvoljeno po Zakonu o osnovnom obrazovanju RS.

“Ne zaboravite da slijedi nagrada onima koji pomažu druge u trenucima kad im je pomoć potrebna“

U radu su predstavljeni rezultati kršenja ljudskih prava u BiH (studija slučaja Srebrenice od 1996. do 2006. godine).

Dejtonski mirovni sporazum je uspostavio institucionalni okvir za zaštitu ljudskih prava. Međutim, i pored postojanja dejtonskog ustava i najviših standarda o ljudskim pravima, ta prava se u praksi nedovoljno ostvaruju. Entiteti države BiH, FBiH i RS nisu u potpunosti usaglasile svoje ustave sa Ustavom BiH o konstitutivnosti naroda BiH.

Na ovaj način je i dalje zadržana etnička diskriminacija kao vid kršenja ljudskih prava, a time i jednaka zaštita ljudskih prava.

Na osnovu analize došli smo do zaključka da Republika Srpska, Općina Srebrenica i Dom zdravlja Srebrenice, nisu pružile adekvatnu zdravstvenu zaštitu stanovništvu Srebrenice, posebno ugroženim kao što su žene, djeca, starije osobe i osobe sa invaliditetom.

Analiza, također, ukazuje da do 2006. godine u Srebrenici imamo kršenja prava djece povratnika time što nemaju mogućnost izučavanja nacionalne grupe predmeta, što im je dozvoljeno po Zakonu o osnovnom obrazovanju RS.

UVOD

Ideja ljudskih prava potječe od shvatanja o urođenom čovjekovom dostojanstvu, iz koga proističu neka osnovna i neotuđiva prava i slobode, koje nikakva vlast ne daruje niti može da uzme.

Zato je načelo nediskriminacije toliko važno za uvažavanje ljudskih prava. Ono se svodi na to da čovjeku ne mogu biti uskraćena njegova prava samo zato što posjeduje neko urođeno svojstvo kao što su npr. rasa, boja kože, spol i drugo, ili zato što objektivno spada u neku društvenu grupu bez velike mogućnosti izbora, kao što su npr. nacionalnost ili religija, ili što je to njegovo svojstvo plod slobodnog opredjeljenja kao što je npr. filozofsko ili političko uvjerenje.

Ljudska prava se koriste u zajednici i čovjek ih ne može sebično, neograničeno i neodgovorno koristiti. Prirodna prava počivaju na aksiomatskim osnovama. Ona su apsolutna, nepromjenjiva i utemeljena na pravdi (Buergenthal, 1998;3). Sva ona skupa, i pojedina od njih, moraju biti podvrgnuta nekim ograničenjima koja odražavaju i štite interese drugih ljudi i cijele zajednice, ali je od velikog značaja spriječiti zloupotrebu ove mogućnosti od strane ne-

demokratskih režima koji vole da se poistovjete s interesima cijele zajednice i da u njeno ime ukidaju i ograničavaju sva ona prava koja im ne gode.

Moderni dokumenti o ljudskim pravima se vraćaju kriteriju demokratije tako što dopuštaju samo ona ograničenja koja su proglašena zakonom/ustavom i koja za cilj imaju prava drugih ljudi, zaštitu morala, javnog poretka i opšteg blagostanja u demokratskom društvu.

Ljudska prava i demokratija su tako međusobno uslovljeni i ograničeni. Na taj način klasičan katalog prava čovjeka i državljanina postaje sastavnim dijelom većine ustava, u kojima je tako uvedena druga generacija prava, prije svega socijalnih i ekonomskih, npr. pravo na zaposlenje ili pravo na obrazovanje.

Kršenja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini u periodu od 1996. do 2006. godine, mogu se objasniti istraživanjem i analizom stanja ljudskih prava i njihovom zaštitom koja je ugrožena, prije svega etničkom podjelom, što rezultira nedovoljnom zaštitom čovjeka kao individue. Razum je osnovna inspiracija i sadržaj prirodnog prava kao prava svakog čovjeka. Ako je to tako, onda je tu i sadržaj i univerzalizam prirodnog prava kao prava svakog čovjeka, bez obzira na kojem dijelu planete živi.

Kako je prirodno pravo, prema Grotisu, bilo oslobođeno srednjovjekovnih teoloških elemenata, ono još uvijek nije bilo podobno za demokratsku revoluciju (Ernest; *Prirodno pravo i ljudsko dostojanstvo*; str. 51). Ta zaštita ljudskih prava ugrožena je nizom faktora, a to se, prije svega, odnosi na problem izgradnje međuetničkog povjerenja, procesa tranzicije i ugradnje evropskih standarda i principa.

U postratnom vremenu, ljudska prava u Bosni i Hercegovini utemeljena su u Dejtonskom Ustavu Bosne i Hercegovine i u ustavima entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Ustavno određenje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini ima internacionalnu dimenziju. Dakle, Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, po Ustavu Bosne i Hercegovine, ima primat u odnosu na nacionalno zakonodavstvo u sferi zaštite ljudskih prava.

Nastanak ljudskih prava redovno koincidira sa nastankom moderne pravne države. Uz ljudska prava mora stajati demokratska i pravna država, jer „narod je po svom biću izvor suvereniteta“, a ljudi se rađaju i ostaju slobodni i jednaki u pravima (Sadiković, 2001; 27).

Moderna ustavnopravna i politička teorija ističe da je za određivanje jednog ustavnog, odnosno

političkog sistema, najvažnije kakav položaj u tom sistemu ima čovjek, odnosno kako je u tom sistemu uređen odnos vlast-čovjek (građanin). (Pobrić, 2000; 378).

Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je stanje ljudskih prava u BiH - studija slučaja Srebrenica u periodu od 1996. do 2006. godine. S obzirom da su promjene koje su se odigravale u vremenskom kontinumu u trajanju od deset godina značajne sa stanovišta ljudskih prava, istraživanje smo podijelili na dva djela koji su razlikovali te promjene:

- kršenje ljudskih prava u BiH
- kršenje prava povratnika u općini Srebrenica

Društveni uvjeti u BiH i općini Srebrenica su diktirali dinamiku ostvarenja ljudskih prava. Zbog toga nas zanima ukupno stanje ljudskih prava u BiH i općini Srebrenica, kao i struktura prekršitelja ljudskih prava.

Osnovni cilj istraživanja je da se utvrdi stanje ljudskih prava u BiH i općini Srebrenica od 1996. do 2006. godine, te u kojem se obimu stanje ljudskih prava promijenilo od '96' do '06. godine.

Teorijski cilj istraživanja: nastojao sam utvrditi koje sociološke teorije odgovaraju za tretiranje ljudskih prava na ovom području, sa težnjom da u diskusiji povežemo teorijske pojmove s empirijskom građom.

Zadaci istraživanja

Iz navedenog cilja proistekli su i zadaci istraživanja:

- utvrditi ukupno stanje ljudskih prava za tretirani period,
- utvrditi ukupan broj slučajeva kršenja ljudskih prava po oblastima za tretirani period,
- utvrditi da li postoji bitna razlika među slučajevima kršenja ljudskih prava po oblastima i da li se mijenja kroz tretirani period,
- utvrditi nacionalnu strukturu prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi spolnu strukturu prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi socijalnu strukturu prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi zanimanje prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi dobnu strukturu prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi kvalifikacionu strukturu prekršilaca ljudskih prava,

- utvrditi boravišni status prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi da li je postojalo udruživanje prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi ukupan broj raseljenih i izbjeglih lica po nacionalnoj, socijalnoj, spolnoj i dobnoj strukturi.

Generalna hipoteza

U istraživanju smo pošli od pretpostavke da su "kršenja ljudskih prava u BiH i općini Srebrenica kao zaštićenoj zoni UN-a od 1996. do 2006. godine". Testiranjem i provjeravanjem hipoteze bit će utvrđene pretpostavljene razlike.

Kolateralne ili razrađujuće hipoteze:

Kršenje ljudskih prava u Srebrenici s obzirom na sljedeću strukturu prekršilaca ljudskih prava:

- nacionalna pripadnost
- spolna pripadnost
- socijalna pripadnost
- kvalifikaciona struktura
- boravišni status
- udruživanje

Mijenja li se stanje ljudskih prava sa povratkom Bošnjaka u vremenu od 1996. do 2006. godine?

Metodologija i primijenjene metode istraživanja

Pored teorijske elaboracije, ovo istraživanje ima i empirijski karakter, uz upotrebu sljedećih metoda:

- studija slučaja
- metoda analize sadržaja
- metoda deskripcije

Analiza rezultata istraživanja i njihova interpretacija

Činjenica da za sva ljudska prava koja predviđa Ustav BiH i međunarodni dokumenti o ljudskim pravima, koji čine sastavni dio Ustava, nisu osigurana efikasna sredstva zaštite, odrazila se jako nepovoljno na ostvarenje ljudskih prava u BiH.

Ustav BiH i drugi aneksi koji se bave ljudskim pravima nisu osigurali pravne instrumente za zaštitu ljudskih prava. Kršenje ljudskih prava u BiH u periodu od 1996. do 2006. godine, utjecali su na proces povratnika u području na kojem njihova etnička grupa predstavlja brojčanu većinu. Posljedice etničkog čišćenja i dalje su vidljive u svim segmentima bosanskohercegovačkog društva.

Prema izvještaju ombudsmena BiH za 2005. godinu, kršena su i prava djece u više slučajeva:

- predškolski odgoj i obrazovanje su izvan obrazovnog sistema i potpuno izvan sistema državne kontrole,
- postoji problem smrtnosti dojenčadi, što je posljedica problema ostvarivanja zdravstvene zaštite majki i trudnica,
- veliki broj trudnica nije uposlen, zbog čega ne mogu ovjeravati zdravstvene knjižice, a time ni ostvariti zdravstvenu zaštitu.

U izvještaju ombudsmena FBiH za 2006. godinu i dalje se krše prava djece kao što su izostanak upisa velikog broja djece u matične knjige rođenih, zdravlje djece, obrazovanje, socijalna sigurnost, briga i zaštita materinstva, uključivanje djece sa posebnim potrebama u redovnu nastavu, porast maloljetničke delikvencije, nasilje među djecom, a što je velikim dijelom rezultat izostanka koordinacije svih relevantnih organa vlasti u rješavanju adekvatnih problema.

Najčešće narušena prava prema broju predmeta od 1996. do 2006. godine

Obrazovna struktura u BiH i Srebrenici je značajno smanjena nakon rata. Zaključno sa

2006. godinom, općina Srebrenica ima jedan vrtić, dvije osnovne škole sa pet područnih škola i jednim srednjoškolskim centrom.

Osnovna škola u Srebrenici sa svoje četiri područne škole broji 532 učenika, od kojih su 252 (47, 36%) ženskog, a 280 (52, 36%) muškog spola. Od ovog broja njih 107 (20, 11%) su djeca povratnici - Bošnjaci.

Srebrenički srednjoškolski centar broji 593 učenika. Od toga broja su 463 (78, 07%) ženskog, a 103 muškog spola. Samo 22 učenika su povratnici Bošnjaci.

U Srebreničkim školama nema djece Roma.

Nazivi škola su promijenjeni i nijedna škola nema prijeratni naziv. Centralna osnovna škola se zvala "Mihajlo Bjelaković", ali nakon egzodusa Srebreničana i uspostave vlasti od strane bosanskih Srba 1995. godine, dobila je ime "Petar Petrovič Nje-goš".

Kao dan škole uzima se 27. januar- praznik svetog Save.

Nakon 10. godina od uspostave Dejtonskog mira, situacija je ostala ista, čime su direktno ugrožena prava djece Bošnjaka, povratnika u Srebrenici.

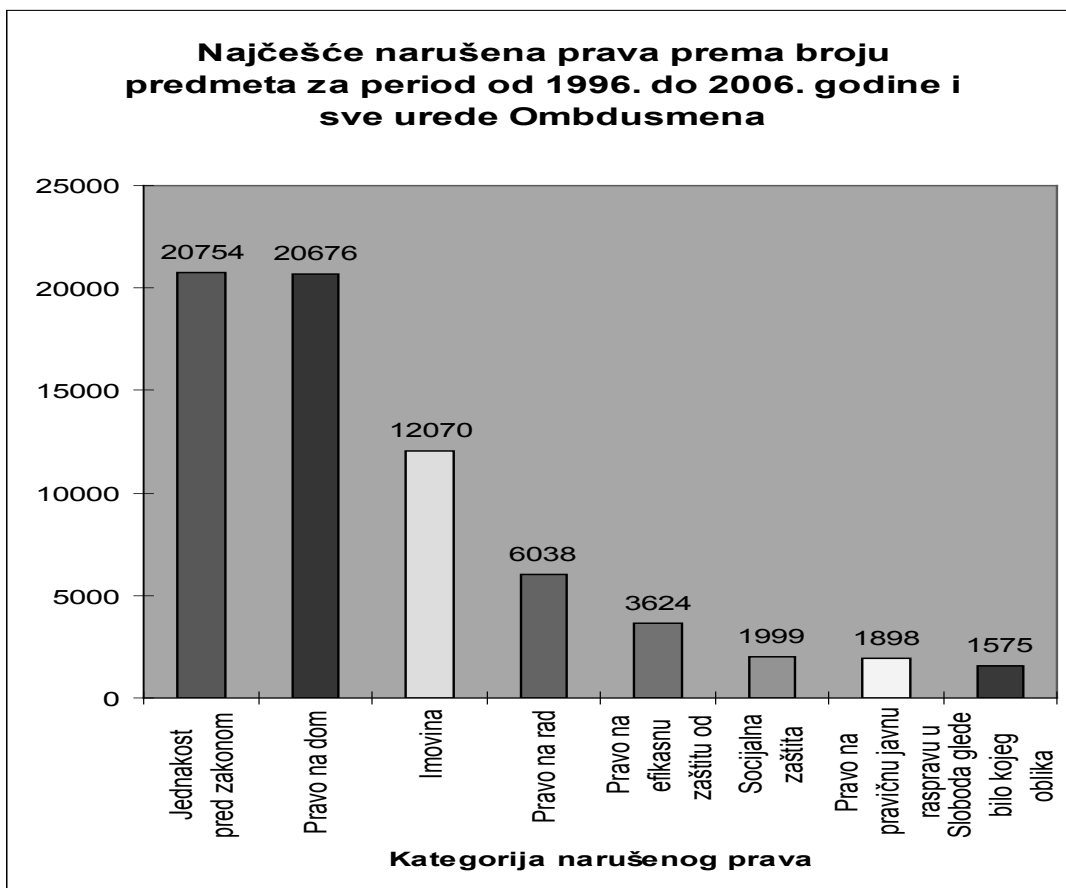

Tabela 1996-2006 godine u građanskom pravu

U svim srebreničkim školama zaposleni su nastavnici koji ne ispunjavaju kvalifikacije potrebne na tim radnim mjestima. Ovo je najčešće slučaj sa nastavnicima matematike i stranih jezika.

Nedostatak stručnosti je posebno uočljiv u slučaju osnovne škole u Skelanima, gdje 24,25% predmeta predaju neadekvatno kvalifikovani nastavnici.

Ograničen kvalitet obrazovanja prouzrokovao slabom opremljenošću i niskim nivoom profesionalne obuke nastavnih kadrova utječe na Srebreničke učenike koji pohađaju nastavu u Srebreničkim školama, a posebno kad su u pitanju marginalizovane grupe djece i djece sa poteškoćama u razvoju.

Kako su škole loše opremljene i nastavnici nedovoljno obučeni, djeca sa specijalnim potrebama pogotovo ne mogu da dobiju odgovarajuću pažnju i podršku.

Nasuprot tome, predstavnici Srebreničkih škola tvrde da su djeca sa manjim poteškoćama u razvoju već uključena u redovni obrazovni sistem.

BiH je ratifikovala konvenciju o pravima djeteta u decembru 1993. godine, čime je ova konvencija stupila na pravnu snagu i postala sastavni dio njenog pravnog sistema.

Konvencija o pravima djeteta je zakonski primjenjiva i u Srebrenici.

Nizak nivo obrazovanja u Srebrenici je posljedica loše opremljenosti osnovnih i srednjih škola. Nizak stepen profesionalne obučenosti nastavnika razultira ograničenom kvalitetom obrazovanja, koji se tiče prava djece na obrazovanje, a koje je prihvatljivo i pristupačno svima.

Na ovaj način krši se jednako pravo na obrazovanje koje je zaštićeno sljedećim odredbama:

Evropska konvencija o ljudskim pravima, protokol 1, član 2; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima - opći komentar 13 i opći komentar 5 o osobama sa invaliditetima, konvencija o pravima djeteta 28, Bosanskohercegovački zakonodavni okvir o osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju, član 3, član 16 i član 19, i Zakon o osnovnom obrazovanju RS, član 37.

Zaključci

Polazeći od prethodnih razmatranja i analize empirijske građe, sistematski izlažući rezultate do kojih se došlo istraživanjem, može se zaključiti sljedeće:

- Osnovno obrazovanje u Srebrenici mora biti otvoreno i slobodno za sve. Osnovno obrazovanje mora biti unutar bezbjednog fizičkog dometa i svima pristupačno.

Ministarstvo obrazovanja i kulture RS i prosvjetno-pedagoški institut nemaju kontrolne mehanizme i precizne mjere koje bi obezbijedile puni pristup obrazovanju djece povratnika i djeci sa posebnim potrebama.

- Do 2006. godine imamo i kršenja prava djece povratnika time što nemaju mogućnost izučavanja nacionalne grupe predmeta, što im je dozvoljeno po zakonu o osnovnom obrazovanju RS.

- Djeca koja žive u ruralnim područjima nisu uključena u nastavni proces, jer nisu u mogućnosti doći do najbliže osnovne škole.

- Djeca u osnovnim školama obilježavaju "Dan škole" koji je vezan za pravoslavni praznik i na taj način diskriminiraju pravo drugih da daju jednak doprinos obilježavanju dana škole kroz vannastavne i druge aktivnosti.

Nazivi škola veličaju "herojske ličnosti" koji su bili direktni učesnici u destrukciji Srebrenice kroz historiju. Na taj način potvrđujemo na početku postavljenu tezu da su kršena ljudska prava u Srebrenici, koja su osnova za povratak Bošnjaka, koji je bio uslovljen obnovom međunarodnog povjerenja i procesom izgradnje mira zagwarantovanim Dejtonskim mirovnim sporazumom.

- Republika Srpska i Općina Srebrenica su obavezne intenzivirati aktivnosti na reformi obrazovanja i registrovati djecu sa posebnim potrebama, te razviti plan za zadovoljenje njihovih potreba i na taj način podići nivo shvatanja po pitanju njihovog uključanja u redovni sistem obrazovanja.

- Na ovaj način izgradili bi standarde koji bi omogućili BiH da se uključi u Evropsku uniju, na temeljima građanske demokratije, bez obzira na rasnu, vjersku, nacionalnu ili bilo koju drugu pripadnost.

LITERATURA

1. Bakšić-Muftić Jasna, „Sistem ljudskih prava“, Sarajevo, 2002. godine
2. Begić Kasim, „Ustavno pravni okviri zaštite ljudskih prava u Bosni i Hercegovini“, Država BiH i ljudska prava, Sarajevo 1999. godine
3. Burgenthal Thomas, „Međunarodna ljudska prava u sažetom obliku“, Sarajevo 2005. godine
4. Filipović Muhamed, „Bosna i Hercegovina, najvažnije geografske, demografske, historijske i političke činjenice“, „Compact Publishing House“, Sarajevo, 1997. godine.
5. Kulenović Salih, „Etnologija sjeveroistočne Bosne“, Muzej istočne Bosne, Tuzla 1995. godina.
6. Mašić Nijaz, „Srebrenica – agresija, izdaja, genocid“, općina Srebrenica, Tuzla 1999. godine.
7. Nuhanović Hasan, „Uloga međunarodnih faktora u Srebrenici, hronologija, komentari i analiza događaja“, Sarajevo, 2002. godina

Summary

VIOLATION OF HUMAN RIGHTS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA DURING THE PERIOD FROM 1996 TO 2006

Mirsad Cvrk

This work deals with the violation of human rights in Bosnia and Herzegovina (a study of the case of Srebrenica from 1996-2006).

The Dayton Peace Accord established an institutional framework for the protection of human rights. However, despite the existence of the Dayton Constitution and the highest standards on human rights, those rights are inadequately realized in practice. The entities of the state of Bosnia and Herzegovina, the Federation of Bosnia and Herzegovina and the Srpska Republic have not fully attuned their constitutions with the Constitution of Bosnia and Herzegovina when it comes to the constitutional status of the people of Bosnia and Herzegovina.

As a result, ethnic discrimination remains as a form of violation of human rights and an equal protection of human rights.

Based on the performed analysis we have concluded that the Srpska Republic, the Municipality of Srebrenica and the Community Health Centre in Srebrenica, have not provided adequate health care for the population of Srebrenica, especially those most at risk, including women, children, the elderly and those with disabilities.

The analysis also reveals that, until 2006, we have had violations of the rights of children returnees who do not have the opportunity to study the national group of subjects, which is guaranteed by the Law on primary education in the Republic of Srpska.

الموجز

انتهاك حقوق الإنسان في البوسنة والهرسك في الفترة من ١٩٩٦ حتى ٢٠٠٦

ميرساد تسفرك

يعرض هذا البحث نتائج انتهاك حقوق الإنسان في البوسنة والهرسك (دراسة حالة سريبرينيتسا من عام ١٩٩٦ حتى عام ٢٠٠٦).

وضعت اتفاقية دايتون للسلام إطارا مؤسساتيا لحماية حقوق الإنسان. لكن، وبالرغم من وجود دستور دايتون. وأعلى معايير حقوق الإنسان. فإن القليل من تلك الحقوق يتحقق في الحياة العملية. إن الكيانين المكونين لدولة البوسنة والهرسك. وهما فدرالية البوسنة والهرسك وجمهورية صربسكا. لم يحققا بالكامل ملائمة دستوريهما مع دستور البوسنة والهرسك فيما يتعلق بكون الشعوب الثلاثة في البوسنة والهرسك مكونة للدولة على حد سواء.

وبهذه الطريقة تم الإبقاء على التمييز الإثني باعتباره وجها من أوجه انتهاك حقوق الإنسان. مما يؤدي إلى الإخلال بالمساواة في حماية حقوق الإنسان.

لقد توصلنا بناء على هذا التحليل إلى نتيجة مفادها أنّ جمهورية صربسكا وبلدية سريبرينيتسا ومستوصف سريبرينيتسا لم يقدموا الرعاية الصحية المناسبة لسكان سريبرينيتسا. وخاصة للفئات الأكثر ضعفا كالنساء والأطفال والمسنين والمعاقين.

ويشير التحليل أيضا إلى أنه حتى عام ٢٠٠٦ يوجد انتهاك لحقوق أطفال العائدين. حيث أنهم لا يستطيعون أن يدرسوا المواد الدراسية التي تخصهم قوميا. وهو حق يكفله لهم قانون التعليم الابتدائي في جمهورية صربسكا.